

Célország vagy tranzitország? Az ázsiai országokból érkező migránsok Magyarországon

HÁRS ÁGNES

*A cikk egy nemzetközi vizsgálat magyarországi eredményeit mutatja be. A 11 országot felölelő kutatás a migráció egy sajátos metszetét, az Ázsia és Európa között zajló migrációt, éspedig a nem tartós letelepedés céljával történő mobilitás különböző fajtáinak sajátosságait, a mozgások kölcsönös, mindkét irányba mutató hatását vizsgálja. A kutatás empirikus fázisa országanként 80 interjú feldolgozásával és összehasonlításával az Európa és Ázsia közötti mobilitás mintázatait és hatásait elemezte. A cikk a magyar eredmények önálló bemutatására szorítkozik. A felgyorsult menekültválság hatására megváltozott migrációs diskurzus mellett különösen fontos annak megértése, milyen volt korábban az Európán kívüli migráció befogadásával, ösztönzésével kapcsolatban kirajzolódó kép Magyarországon. A migráció nagyságrendjének és intézményi környezetének rövid bemutatását követően az empirikus vizsgálat eredményeinek értelmezésével arra keresi a választ, hogy a migráció milyen szerepet tölthet be a magyar gazdaságban és társadalomban, milyen lehetőségeik vannak az Európán kívüli országokból érkezőknek, illetve azt, hogy befogadó vagy tranzitország-e Magyarország.**

Journal of Economic Literature (JEL) kód: J15, J 60, J61, J68.

Az Európai Unió léte, szabályozása lehetőséget teremt az unión belüli szabad mozgásra, tartózkodásra és munkavállalásra mindazok számára, akik az unió

* A cikk alapjául szolgáló nemzetközi kutatást lásd: EURA-NET (Transnational Migration in Transition: Transformative Characteristics of Temporary Mobility of People), 7th Framework Programme for Research and Technological Development, Socio-economic Sciences and Humanities, Collaborative project, No. 612921.

Letölthető: <http://www.uta.fi/edu/en/research/projects/aura-net/index.html>

Hárs Ágnes, a Kopint-Tárki vezető kutatója. E-mail cím: agnes.hars@kopint-tarki.hu

állampolgárai, vagy azzal azonos jogosultsággal rendelkeznek. Az unión belüli gazdasági és politikai különbségek meghatározzák a migráció áramlását és irányát az Európai Unió egyes országai felé, illetve a régió országai között. A szabad mozgás lehetősége az EU-országok között kitüntetett helyzetet jelent az unió polgárai számára, kontrollálja és megnehezíti ugyanakkor a mobilitást az unió kívüli régiókból az Európai Unió területére érkezők számára. A cikkben a magyarországi migráció sajátosságait, a bevándorlók lehetőségeit vizsgáljuk a legjelentősebb itt élő Európán kívüli migráns csoport, az Ázsiából származók példáján keresztül. Az ázsiai migráció sokféleségét a gazdasági elképzelésekkel – vállalkozás vagy munkavállalás céljából – érkezők, az (idegen nyelvű) egyetemi képzésekben növekvő arányban tanuló diákok, családegyesítés és egyéb célból érkezők adják. Fontos Magyarország sajátos földrajzi helyzete: a Schengen-régió határán fekvés vonzóvá teszi az országot mindazok számára, akik az Európai Unióba belépés szándékával érkeznek, akár gazdasági tevékenységet kívánnak folytatni, akár diákok vagy a továbblépés szándékával érkezők, irreguláris migránsok, menedékkérők. A cikk első része a magyarországi migráció nagyságát és szerkezetét, intézményi környezetét vázolja, majd a Magyarországon élő Ázsiából származó migránsok körében végzett empirikus vizsgálat gazdasági tevékenységet végzőkre vonatkozó eredményeit mutatja be. Végül a tapasztalt tények és a vizsgált szempontok alapján a magyarországi migráció stabilan alacsony arányát értelmezzük, választ keresve arra, milyen lehetőségeik, esélyeik vannak az Európán kívüli migránsoknak Magyarországon, inkább célország vagy tranzitország-e Magyarország.

Nagyságrend, intézményi környezet, befogadás

Történeti és intézményi háttér

A rendszerváltás időszakában, az 1980-as évek vége és az 1990-es évek eleje a magyarországi migráció történetében is fordulópontot jelentett. Hirtelen és nagy számban érkeztek külföldi állampolgárok Magyarországra, meghatározó többségben a szomszédos országokból, döntően határon túli magyarok Romániából, kezdetben főleg menekülőkként, majd fokozatosan munkavállalási célú migránsként, majd a délszláv háború következtében érkező menekülőkként, akik nagyrészt visszatértek, illetve továbbmentek Európa más országaiba. A magyarországi migrációt később is meghatározta a határon túl élő magyar etnikumú népesség magas aránya. *Brubaker* [1998] kiemeli azt a máshol Európában nem jellemző sajátosságot, hogy a migráció

forrását jelentő etnikai magyarság nagy létszámban és az országhoz közel a határ másik oldalán él, meghatározva a migráció forrását és a migrációs politikát is.

A rendszerváltás időszakában a regionális turbulencia mellett új migráns csoportok is megjelentek Európa átalakuló keleti országaiban, főleg Délkelet-Ázsiából. Magyarországon (és Olaszországban, Szlovákiában) a kínai közösségek, más országokban (Lengyelországban, Csehországban és részben Szlovákiában, valamint Kelet-Németországban) a vietnamiak telepedtek le, utóbbi országokban korábban jelentősebb vietnami vendégmunkáscsoportok voltak. Magyarországon korábban vietnami vendégmunkások nem voltak, a kínaiak nagy része egy kisebb vendégmunkáscsoportot követően a kilencvenes évek elején érkezett, köztük nagy arányban magasan kvalifikált hivatalnokok, vezetők, akik Kínából menekültek (Nyíri, 1995, 2010).

A kínai közösség megerősödését segítette a rendszerváltás időszakának liberális bevándorlási politikája, és az 1989. évi Tiananmen téri eseményeket követően a kínai politikai és gazdasági feltételekben gyökerező elvándorlási készlet. Magyarországot az újonnan megnyíló szabad piacgazdaság, a gyors gazdasági növekedést ígérő kilátások és mindenekelőtt a két ország között újjá alakult vízumkötelezettség vonzó célországgá tette a kínaiak számára (Nyíri, 1997). A virágzó időszak azonban nem tartott hosszú ideig, a magyar bevándorlási politika intézményesülésével gyorsan szigorítások történtek, és ismét bevezették a kínai állampolgárok vízumkötelezettségét. Mindez a kínai közösség fejlődését megállította és az érkező új bevándorlók létszámát is visszavetette.

A rendszerváltás kezdeti időszakát egészében spontán beáramlás és nagyon liberális bevándorlási politika jellemezte, az intézményi és jogi struktúrák kiépülésével azonban már az 1990-es évek elejére ez véget ért, a konzervatív kormányzás időszakában gyorsan szigorú és restriktív migrációs rendszer alakult ki (Tóth, 2000, 2010). Az Európai Unióhoz való csatlakozási felkészülés, majd a csatlakozás időszaka a migrációs folyamatokat az uniós szabályozási keretbe terelte, valamint csatlakozást jelentett a genfi menekültügyi konvencióhoz és a menekültekkel kapcsolatos eljárásrendhez (biztonságos ország, visszatoloncolási egyezmények). A Schengen-rendszerre való felkészülés során a magyar migrációs politikát meghatározó *anyaország-szemlélet* preferenciájának biztosítása volt az elsődleges cél, erre szolgált a Schengen-rendszeren kívül maradó határon túli magyarok számára kialakított könnyített vízum, valamint a beutazási és letelepedési szabályok (Tóth, 2000, 2010). A gazdasági tevékenységekkel kapcsolatos koncepciót a vállalászati tevékenységek és a munkavállalási engedélyezés szigorú szűrő hatása közvetítette, szabályozta és ne-

hezítette (Juhász, 2008, Juhász et al., 2011). 2010-ben a magyar migrációs politikát újrafogalmazták, a korábbi tendenciák felerősödtek, irányuk azonban nem változott. Egyrészt nagyon szigorú és restriktív bevándorláspolitikára, másrészt jól meghatározott diaszpórapolitika, az etnikai magyarok és külföldön élők számára felgyorsított honosítási eljárás vált meghatározóvá (Tóth–Sik, 2014). A 2013-ban megfogalmazott migrációs stratégiában ugyanakkor az ösztönző, gazdasági előnyöket is megfogalmazó munkaerő-piaci szemléletű bevándorlási politika koncepciójának óvatos megfogalmazására is sor került, hatása azonban szerény volt.¹

Összességében a határok szabad átjárásának lehetőségét megteremtő rendszerváltás óta eltelt időszak egészében a migrációt alakító szakpolitika üzenete a bevándorlás lehetőségének az ignorálása, a passzivitás volt. A migráció növekedésének gazdasági és társadalmi lehetősége és fontossága csak korlátozottan, inkább formálisan fogalmazódik meg a migrációs stratégiát alakító dokumentumban. A politika egyértelműen defenzív magatartása mögött az a feltételezés rejlik, hogy a migráció gondokat okozhat, veszélyes és ezért nem is célszerű ösztönözni és bátorítani (vö.: Tóth, 2010). Magyarország sajátos helyzete, az EU-határon fekvése és a határon túl élő magyar népesség magas aránya, a bevándorlást ösztönző politika hiánya határozta meg a bevándorlás rendszerváltást követő két és fél évtizedének történetét. A szelektív támogatás, a migrációt ösztönző eszközök és az egyéni odafigyelés hiánya eredményezi a migránsok alacsony arányát, erősíti az Európán kívüli migráció átmeneti jellegét, és összességében a migránsok átmeneti helyzetét, akik a támogató környezet hiányában nem is rendezkednek be hosszabb tartózkodásra.

A migráció nagysága, célja

A migráció mérésére a születési hely vagy az állampolgárság szerinti megkülönböztetés szolgál. A továbbiakban a nagyságrendek és arányok bemutatásakor a fogadó országhoz kevésbé szoros kötődést jelentő – így a migráns létet jobban közelítő – állampolgárság szerinti migráns definíciót használjuk. Az így mért bevándorló népesség mindössze másfél százaléka a hazai népességnek, és alig fél százalék az Európán kívüli migránsok aránya.² Ez nemzetközi összehasonlításban is igen sze-

¹ A megfogalmazott migrációs stratégia 2013-ban egyértelműen támogatta és ösztönözte a bevándorlás gazdasági növekedést erősítő szerepét. Lásd: Az 1698/2013. (X. 4.) Korm. határozattal elfogadott „Migrációs Stratégia és az azon alapuló, az Európai Unió által a 2014–2020. ciklusban létrehozásra kerülő Menekültügyi és Migrációs Alaphoz kapcsolódó hétéves stratégiai tervdokumentum” III. fejezetét.

² A 2011-es népszámláláshoz igazított KSH-statisztika adatai szerint.

rény arányt jelent.³ Hasonlóan a többi kelet-európai országhoz, a bevándorlás nagysága alacsony maradt, amit a passzív bevándorlási politika tartott fenn.

A Magyarországra érkező migránsok meghatározó többsége Európából származik, bár érzékelhető és növekvő az Európán kívüli országokból érkező bevándorlás. Az európaiak aránya az összes külföldi állampolgár jóval több mint 80 százaléka volt az ezredfordulón, háromnegyede 2012 elején, és 2015 elején az arány közel 70 százalékra csökkent, részben a határon túli magyarok honosítási eljárásának köszönhetően. A Magyarországra Európán kívüli országokból érkező migránsok legnagyobb csoportját az ázsiai migránsok adják. Létszámuk és arányuk folyamatosan nő, 2002 elején 12 százalék, 2012 elején 17 százalék volt, 2015 elejére a külföldiek közel negyedére emelkedett. Az ázsiai migránsokat gyakran leegyszerűsítve a legkorábban érkezett csoporttal, a Magyarországon élő kínaiakkal azonosítják, a statisztika szerint azonban az Ázsiából származó migránsok alig fele kínai, nagyon színes a kép a vietnamiaktól a Közel-Keletről érkezettekig. A többi Európán kívüli régióból az előbbiekhöz képest kicsi a bevándorlás (lásd az *1. táblázatot*). A külföldiek között a férfiak valamelyest túlsúlyban vannak (55-57 százalék az arányuk), az afrikaiak között ennél magasabb az arány (70 százalék körüli).

1. táblázat

A magyarországi migráns népesség kibocsátó régiók szerint

(Állampolgárság alapján, január 1-jei állapot)

	2002	2012	2015	2002	2012	2015
	Létszám (fő)			Megoszlás (%)		
Európa	97 640	110 122	100 501	84	77	69
<i>Ebből:</i>						
– Románia	44 977	41 596	28 641	39	29	20
– Szerbia	11 975	8 281	2 430	10	6	2
– Ukrajna	9 835	11 894	6 906	8	8	5
Ázsia	14 401	24 733	33 868	12	17	23

³ A külföldi népesség aránya (állampolgárság szerint) hasonlóan alacsony Szlovákiában, közel 5 százalék Csehországban és az országok többségében 5–10 százalék között van (vö.: OECD, 2015). Az Európán kívüli országokból származó migránsok arányát vizsgálva hasonló a helyzet a bevándorlási engedélyek Eurostat online statisztikája alapján.

	2002	2012	2015	2002	2012	2015
	Létszám (fő)			Megoszlás (%)		
<i>Ebből:</i>						
– Kína	6 840	10 114	16 467	6	7	11
Amerika	2 557	4 713	6 008	2	3	4
<i>Ebből:</i>						
– USA	1 688	3 060	3 090	1	2	2
Afrika	1 318	3 284	4 985	1	2	3
Ausztrália és egyéb	513	509	606	0	0	0
Összesen	<i>116 429</i>	<i>143 361</i>	<i>145 968</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>

Megjegyzés: 2001 és 2011. évi népszámláláshoz igazított értékek.

Forrás: KSH Stadat adatbázis. Letölthető: http://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/i_wnv-n001a.html

2. táblázat

A Magyarországon tartózkodó külföldi állampolgárok megoszlása a tevékenység célja szerint 2013-ban

	Keresőtevékenység	Bevándorlás, letelepedés	Tanulás, továbbképzés	Család-egyesítés	Egyéb és ismeretlen	Összesen
	Megoszlás tevékenységfajták szerint (%)					fő
EU-15, régi tagország	20	10	15	15	40	34 051
EU-12, új tagország	52	14	7	13	14	45 784
Európai nem EU-tag	18	38	12	19	14	25 128
Ázsia	<i>24</i>	<i>35</i>	<i>14</i>	<i>16</i>	<i>12</i>	27 037
Amerika	12	14	14	30	30	4899
Afrika	5	20	25	22	28	3850
Ausztrália, egyéb	4	30	5	13	48	608
Együtt	<i>30</i>	<i>21</i>	<i>12</i>	<i>16</i>	<i>21</i>	141 357

Forrás: KSH Demográfiai évkönyv 2013, BÁH tartózkodási engedély adatai alapján.

A Magyarországon tartózkodó külföldiek a legkülönbébb engedéllyel élnek az országban, a kiadott engedélyek alapján a tartózkodás célját közvetve vizsgálhatjuk. A tartózkodási engedélyek szerinti részletes adatokat a 2. táblázat mutatja. A vállalkozás vagy munkavállalás szándékával érkezők keresőtevékenységre jogosító tartózkodási engedéllyel rendelkeznek, de aki már régebben itt él – bevándorló, letelepedett –, zömében szintén dolgozik, vállalkozik. Összességében a külföldiek jelentős része jelen van a magyar munkapiacra vagy vállalkozóként gazdasági tevékenységet folytat.⁴

Keresőtevékenységre jogosító engedéllyel munkavállalóként vagy vállalkozóként él Magyarországon a külföldiek 30 százaléka. Az unió új tagországaiból származók (meghatározóan román állampolgárok) több mint fele, az unió régi országaiból (legnagyobb arányban Németországból) érkezők és a nem EU-tag európai országokból érkezők együtöde. Az Ázsiából származók között is magas az arány, egynegyedük tartózkodik munkavállalási vagy egyéb kereső tevékenységre szolgáló engedéllyel. Az arány a többi régióból érkezők körében alacsonyabb. Az engedély megszerzéséhez annak igazolására van szüksége, hogy létezik olyan munkahely, ahol a külföldit alkalmazták, igazolni kell azt is, hogy nincsen megfelelő magyar munkaerő, és a munkavégzés elegendő jövedelmet jelent a *megfelelő* megélhetéshez. A bevándorlási, letelepedési, huzamos tartózkodási engedéllyel rendelkezők nagy része is dolgozik, az arány az európai nem EU-országokból és Ázsiából érkezők között a legmagasabb, több mint egyharmada tartós bevándorlási engedéllyel rendelkezik, más csoportoknál ez az arány alacsonyabb.

A tanulók és családgyegetítés céljából érkezett külföldiek, ha nem EU-országból érkeztek, akkor nem vállalhatnak munkát. Viszonylag magas, 12 százalék a külföldi diákok aránya, a kis létszámú afrikai migráns csoport egynegyede, a többi régióból származók közel 15 százaléka, és alacsony a többi régióhoz képest a tanulók aránya az unió új tagországaiból érkező nagyszámú bevándorló között. A képzés gyorsan bővül, és vonzza a külföldi diákokat a hazai képzésbe. Ezt azonban főleg rövid távú gazdasági előnyök, az egyetemi képzést támogató bevételek növelése ösztönzi. A diákok nem vállalhatnak munkát, az idegen nyelvű képzés azonban tandíjköteles, ami korlátozza a képzésre jelentkező diákok körét.⁵ A kvalifikált szakemberek „le-

⁴ A külföldiek aktivitási rátája meghaladja a hazaiakét, különösen magas a délkelet-ázsiai, de magas a közel-keleti és észak-afrikai arány is. A 30–60 év közötti legjobb munkavállalási korú, összehasonlítható csoportban a magyar 78 százalékos átlaghoz képest 88, illetve 81 százalék (a 2011. évi népszámlálás teljes mintája alapján saját számítás).

⁵ A külföldiek tandíjköteles képzése alól a határon túli magyar diákok kivételt jelentenek, de láttuk, hogy arányuk elmarad a többi régióból érkezettekétől.

halászásának”, megnyerésének a lehetőségét a migrációs intézményrendszer nem támogatja. A képzést követően a végzett diákok tartózkodási engedélyének jogcíme megszűnik, el kell hagyniuk az országot, és új idegenrendészeti eljárást követően maradhatnak vagy térhetnek vissza, élhetnek Magyarországon szakemberként.

Azok sem vállalhatnak munkát, akik családegyesítés céljából érkeznek, hacsak az engedélyüket meg nem változtatják idővel. Átlagosan a külföldiek 16 százaléka tartózkodik ilyen engedéllyel Magyarországon.

Végül az egyéb céllal érkezők közé sokféle külföldi tartozik, így a nyugdíjasok, egészségturizmus céljával érkezők, különösen a fejlettebb EU-15 országokból és a tengerentúlról. Az unió 15 régi országából és Amerikából érkezők között magas ennek a csoportnak az aránya.

Az átmenetiség sokfélesége: egy empirikus vizsgálat tapasztalatai

A vizsgálat módszere, adatgyűjtés, a minta sajátosságai

A továbbiakban egy empirikus kutatás eredményeit mutatjuk be. Az ázsiai és európai régió közötti migrációt vizsgáló nemzetközi kutatás része volt a Magyarországon elvégzett interjú vizsgálat. Az eredmények önmagukban is érdekesnek bizonyultak, a magyarországi tapasztalatokat feldolgozó önálló elemzésnek egy részét mutatjuk be itt. Félíg strukturált (semi-structured) interjúk segítségével a migrációs folyamatról, az intézményrendszerről, az intézményi és politikai befogadásról és elfogadásról, a gazdasági-munkapiaci és a társadalmi-gazdasági kapcsolatokról és hatásokról kérdeztünk Magyarországon élő ázsiai migránsokat. A vizsgálat fókuszába olyan külföldiek tartoztak, akik még egyáltalán nem telepedtek le tartósan Magyarországon. Az interjúkérdések migrációs történetükre, helyválasztásukra, helyzetük átmenetiségére, integrálódásukra és a több helyhez, régióhoz tartozásukra irányultak. A magyar eredmények nagyon karakteres képet mutattak, összecsengtek a korábban bemutatott migrációs politika szándékaival. A beilleszkedést és a befogadás lehetőségeit, a gazdasági céllal érkező migránsokkal kapcsolatos magyar attitűd megtapasztalását firtató kérdéseket emeljük ki az összehasonlító kutatás keretében készült interjú vizsgálatból.

Szigorú kiválasztási tervet követve, szakértői becsléssel a migráció előző fejezetben összegzett sajátosságait figyelembe véve került sor a 80 interjú migráns alanyainak a kiválasztására a kibocsátó országok és a migráció célja alapján. A megkér-

dezett minta szerkezetét a migráció célja szerint az *1. mellékletben*, a küldő országok szerint a *2. mellékletben* közöljük. A vizsgálat az Ázsiából származó migrációra korlátozódott, a kérdezés 2014. december és 2015. június között folyt.⁶ Az interjúalanyok Magyarországon élő, tartózkodó, de nem tartósan letelepedett migránsok voltak, így a folyamatok átmenetiségét, változékonyságát tudtuk vizsgálni. A személyes megkérdezés során a nyelvi akadályokat csökkentendő a kérdezés 6 nyelven történt, a tolmács igénybevételét igyekeztük elkerülni.⁷ A hangfelvétellel készített interjúkat magyar, illetve angol nyelven leírt szöveg alapján dolgoztuk fel.⁸ Az interjúkat meghatározott elemzési szempontok szerint tematikusan szétbontottuk, mátrixba rendeztük (excel fájl formában), az így elkészült fájl szűrhető keretet jelentett az elemzéshez, az értelmezéshez és a következtetések megfogalmazásához. A felbontás dimenzióit, amely alapján az elemzés készült, a *3. melléklet* tartalmazza.⁹

A továbbiakban a gondosan szelektált migráns minta alapján néhány dimenzióra koncentrálva az interjúknak a gazdasági célból érkezőkre és befogadásukra vonatkozó tanulságait mutatjuk be. Az interjúk természetesen nem tekinthetők reprezentatívnak a magyarországi migráns népességre, de a folyamatok alaposabb megértését, érzékelését teszik lehetővé. Empirikus eredmények alapján azt vizsgáljuk, miért jönnek, akik Magyarországot választják, mennyire befogadó és támogató intézményi környezettel találkoznak, hogyan tükröződik a migráció mindennapi gyakorlatában a migrációs stratégiában megfogalmazódó elzárkózó szemlélet.

A migráció célja: Miért jönnek, miért éppen Magyarországra?

A 80 megkérdezett fele végzett valamilyen kereső tevékenységet, 14 fő vállalkozó, 16 fő magasan kvalifikált és 10 fő kevésbé kvalifikált munkavállaló volt.

⁶ A szelekció során az országon belül regionális szempontokat nem kellett figyelembe venni, a migránsok a központi régióban, mindenekelőtt a fővárosban koncentrálnak. A 2011. évi népszámlálás szerint a délkelet-ázsiai régióból származó bevándorlók 85 százaléka él a közép-magyarországi régióban, 77 százalékuk Budapesten. Ettől valamelyest elmarad, de magas a közel-keleti országokból érkezők aránya is.

⁷ Az interjúk átlagosan 50 percesek voltak, angolul (32), kínaiul (12), vietnamiul (9), törökül (4), japánul (4), urduul (1, tolmáccsal) és magyarul (18) készültek. A megkérdezetteket lehetőleg anyanyelvükön kérdeztük, részben a migránsok nyelvét vagy közvetítő angolt beszélő magyarok, Magyarországon tanuló külföldi diákok segítségével, illetve magyarul tudó külföldiek esetében magyarul folyt az interjú. 61 interjút készített magyar anyanyelvű kérdező, 8 interjút vietnami, 3 interjút kínai, 4-4 interjút japán és török kérdező. A kérdezők név szerinti felsorolása hosszas lenne, gondos munkájukat e helyütt is meg kell köszönnünk.

⁸ 30 magyar és 50 angol nyelvű interjúleirat készült.

⁹ A kérdőív – amely vázlatot és keretet adott az interjúhoz – angol nyelven készült, ezért nem csatoljuk mellékletben.

Ezeknek az interjúknak a tanulságai szolgálnak az elemzés alapjául.¹⁰ A vállalkozók többsége férfi, a kvalifikált és kevésbé kvalifikált munkavállalók között azonban fele-fele részben voltak férfiak és nők (noha nem figyeltünk a kiválasztásnál arra, hogy férfi vagy nő legyen az interjúalany). A megkérdezettek összességében nem voltak nagyon fiatalok, átlagos életkoruk 35 év, a vállalkozók kicsit idősebbek, a kvalifikálatlanabb dolgozók fiatalabbak voltak.

Első kérdésünk arra irányult, hogy az illető miért döntött a migráció mellett, mi volt a célja és a szándéka, miért éppen Magyarországot választotta, és mik a jövőbeni tervei, kilátásai, várakozásai? A válaszokból kirajzolódó legáltalánosabb tapasztalat az volt, hogy a migránsok sokszor nem tervezték, hogy Magyarországra jöjjenek, ez adódott, történt velük. Várakozásaik is képlékenyek voltak, nem volt határozott elképzelésük arról, hogy mi történik a jövőben, maradnak, vagy továbbmennek, s merre. A hagyományos ázsiai közösséget, ahogy az áttekintő fejezetben ezt bemutattuk, a kínaiak és a vietnamiak alkotják, akik erős transznacionális kapcsolatokkal kötődnek országukhoz, az otthonaikhoz, erősítve az átmeneti mozgást az ázsiai küldő országaik és Magyarország között. Erről a transznacionális migráns életformáról írja Örkény [2011], hogy ebben az esetben a migráns élethelyzet „nem egyszerűen a befogadó ország lokalitásában, hanem a kibocsátó és befogadó ország között zajlik, sőt a migráns a fizikai helyváltoztatással egy olyan globális rendszer részévé válik, amelyet gazdasági, pénzügyi, személyes kapcsolatokon szerveződő szálak tartanak össze. Ebben a rendszerben az anyagi gyarapodás, a jobb életminőség elérése vagy a vállalkozás sikere jelenti a fő célt, és a célország annak függvényében változik, hogy éppen hol kínálkoznak a legjobb lehetőségek” (Örkény, 2011, 166. o.). A kínai közösséggel fokozatosan összefonódtak a bevándorló vietnamiak, a többi csoportokhoz képest zárt közösséget alkotva (*Várhalmi*, 2010).

Más ázsiai országból érkezők nem rendelkeznek erős bázissal, gyakran még kapcsolati hálókkal sem, de valamilyen ok miatt úgy adódott, hogy Magyarországra jöttek. A különböző céllal érkező migránsok nagyon eltérő mintákat követve érkeznek és tartózkodnak, a migráns csoportok között kevés a kapcsolat. Az interjúk alapján úgy tűnik, a migránsok etnikai hovatartozásuk vagy/és a migráció célja alapján azonosítható csoportjai zártak a többiek felé, s zártak a kapcsolatok a befogadó ország és a migráncsoportok között is.

¹⁰ Mintánk másik felét diákok, családtagok és irreguláris és humanitárius migránsok alkották. Az irreguláris és humanitárius migránsok a nemzetközi kutatás céljának megfelelően felülreprezentáltak voltak a megkérdezés során, ezekkel a csoportokkal a jelen elemzés azonban nem foglalkozik.

Magasan kvalifikált munkavállalók

A magasan kvalifikált szakemberek a magyarországi migránsok kitüntetett, „elit” csoportját alkotják, akiket gyakran multinacionális vállalatuk küld Magyarországra, feladatukat az anyavállalattal együttműködve végzik, vagy az akadémiai, oktatási intézmények hívják meg őket. A mintába került kvalifikált alkalmazottak között számos kínai és indiai volt, és a megkérdezettek között kevesen tudtak akár kicsit is magyarul.

A gazdasági életben dolgozó multinacionális cégek menedzsereinek, vállalati felső vezetőinek a migrációja valójában vállalaton belüli mobilitás, a cég választja/jelöli ki a feladatra szakemberét, aki számára a célország, így Magyarország választása nem opció: élhet a lehetőséggel, vagy elutasíthatja azt. A megkérdezett szakemberek számára *nem volt cél* Magyarország – de nem bánják, hogy az Európai Unió egy békés és csöndes országába küldték őket. Missziójuk lejárta után ezek a szakemberek hazatérnek, nincs választásuk, a vállalat hazarendeli őket.

„Igen, ez a vállalat utasítása volt, ...az én vállalatom specializált üzleti vállalkozás, vannak leányvállalatai az USA-ban, Thaiföldön, Indonéziában és Európában Csehországban és itt Magyarországon. Arra kértek a vállalatnál, hogy átmeneti időre áthelyezhessenek a magyarországi vállalathoz 2011 szeptemberében. Igen, amikor beléptem a vállalathoz, tudtam, az idegennyelv-tudásom (az angol nyelv) miatt alkalmaznak, és hallottam, hogy valamikor valahova át fognak helyezni. Már 2010 végén megkaptam az áthelyezésre vonatkozó utasítást.”
(*Magasan kvalifikált japán férfi, 37 éves*)

„Szóval... lényegében kaptam egy telefonhívást a vezérigazgatótól és a személyzeti vezetőtől... Azt mondták, van egy lehetőség, és engem választottak ki erre... Normálisan adnak időt arra, hogy gondolkozzam a dolgon. És akkor én azt gondoltam, hogy hát a fiam akkor volt a 12. osztályban, így az egyetlen nehézség az volt, hogy nekem egyedül kell akkor mennem. És ez volt az első alkalom, hogy dolgozhatok Európában, habár voltam már Amszterdamban és más helyeken is, rövid utakon. És így ez egy jó lehetőség volt. Ez az oka, hogy elfogadtam. Ez egy jó pozíció.” (Magasan kvalifikált indiai férfi, 51 éves)

A magasan kvalifikált szakemberek egy másik csoportja az oktatásban, egyetemközi kapcsolatokban, nyelvtanításban vesz részt. Sok esetben erre korábbi ösztöndíjat, tanulási tapasztalatot követően kerül sor, Magyarország azonban ezekben az esetekben is ritkán szerepel határozott és kívánt célként. A migránsok számára egy lehetőség, a karrier egy lépése a magyarországi tartózkodás.

„2011–2012-ben jöttem Magyarországra 8 hónapra tanulni. Nem volt döntési lehetőségem, az Európai Unió döntött arról, hol legyen a programom helye. Én választottam a tárgyat és ők választották ki az országot. Tehát nem az én választásom volt. Valójában mielőtt Magyarországra jöttem, semmit nem tudtam Magyarországról... 2014-ben jöttem ismét Magyarországra. Akkor azzal a céllal jöttem, hogy itt dolgozzam.” (*Magasan kvalifikált tajvani nő, 27 éves*)

A migráció gyakran sok lépésből álló láncot, mozgást jelent, a megkérdezett szakemberek sok esetben először Ázsián belül mozognak, rövidebb európai vagy tengerentúli tapasztalattal is rendelkeznek, és fontosnak gondolják, hogy eljussanak és hosszabb ideig dolgozzanak Európában.

„Másfél éve vagyok itt. Ide is ugyanazért jöttem, mint ami az USA-ba vitt, tapasztalatszerzés új országban, ez megtörtént. Ideérkezésem előtt barátaim meséltek magyar tapasztalataikról, azután helyben kialakult, főképp tanítványokkal van kapcsolatomban... Hogy miért gondoltam ezt vonzó országnak...? ...Mert nagyon érdekelt ez az ország. Ezelőtt más országokban is tanítottam kínait, és ezúttal egy európai országra szerettem volna váltani. Van pár barátom, akik voltak itt, és úgy gondoltam, ez az ország elég otthonos lehet.” (*Magasan kvalifikált kínai nő, 44 éves, házaspár*)

Helyzetük alakulását a körülmények, a magánéletben adódó választások nagyban befolyásolják. A megkérdezettek a helyzetük átmenetiségében rejlő kihívásokat és változékonyságot értékelték, de fárasztónak is látják azt. Céljuk, hogy valahol – lehetőleg valahol Ázsiában – a nem távoli jövőben letelepedjenek.

„A barátomtól függ... talál-e ő állást (Tajvanon). Nem könnyű egy külföldinek munkát találni. Nem tervezi, hogy Bulgáriában marad (a barátja tartózkodási helye). Szóval nem tervezzük, hogy maradunk. Nem, azt tervezzük, hogy visszamegyünk Ázsiába. Igen, ez a terv. Lehet, hogy nem Tajvanra, de Szingapúrba.” (*Magasan kvalifikált tajvani nő, 27 éves*)

Alacsonyan kvalifikált munkavállalók

A mintába bekerült alacsonyan kvalifikált munkákat végző vagy szakmunkás migránsok legalább középfokú végzettséggel rendelkeztek. Aki kvalifikálatlan munkát végez, gyakran képzett szakember, aki nem talál más munkát, vagy nem is tud más munkát végezni a fogadó országban. Főleg kínaiak, vietnamiak, törökök kerültek a mintába. A Délkelet-Ázsiából érkezettek nagy része az ázsiai közösség transznacionális kapcsolatainak keresztül talált munkát, bolti eladóként, bisztróban. Ebben

a helyzetben a nyelvtudás hiánya kezdetben könnyebben áthidalható, de a többség beszélt magyarul. A jól strukturált transznacionális hálózatok és a kialakult kapcsolatok segítik az ázsiai vállalkozások munkaerő-utánpótlását, a fiatalok Európába érkezését.

„Valójában a nagynéném volt itt először. És amikor a 12. osztályba jártam, megkérdezte, nem akarok-e idejönni hozzá. És én fel akartam fedezni a dolgot, új dolgot. Így elhatároztam, hogy jövök.” *(Alacsonyán kvalifikált vietnami férfi, 24 éves)*

A Kínából vagy Vietnamból érkezők könnyen találhatnak legális (vagy irreguláris) munkát a közösségek vállalkozásaiban akkor is, ha nincsenek korábbi kapcsolataik, ha valamilyen ok miatt Magyarországra jönnek és munkát keresnek.

„És én nem akartam, hogy a lányom Kínában tanuljon. ...Kihoztam a gyerekeimet, hogy megtapasztalja, mi van kinn... Azt akarom, hogy a lányom jobb képzést kaphasson. El kellett kísérnem, mert... még nem volt 18 éves. És most ezért itt dolgozom. Három éve vagyok Magyarországon. ...Sem rokonom, sem földim nincs itt, akire számíthatnék. ...A kínai piacon találtam munkát, aztán megismerkedtem a kínai emberek közösségével itt. ...A piacon el kell végezned a munkát, amivel megbíztak. Semmi köze a korábbi karrieredhez. És nem számít a rang sem.” *(Alacsonyán kvalifikált kínai nő, 41 éves)*

Az Európai Unió munkaerőpiacára való belépés, a végzendő munkaidő szabályozottsága komoly szívó hatást jelent, vonzó az unió határain kívülről érkezők számára. A kapcsolatok segítik, hogy az érkezők saját közösségükben, ezekben az esetekben leggyakrabban az etnikai vállalkozásoknál találjanak munkát.

„...úgy éreztem, hogy el kell jönnöm Törökországból. Kicsit kutakodtam, hogy hova mehetnék Európában. Például az is felmerült, hogy Németországot választom. Ez sajnos nem jött össze. Majd egy barátom tanácsára elkezdtem Magyarország iránt érdeklődni... egy itteni török étterem épp a török pizzák készítésében jártas pékmestert keresett... Azt gondoltam, hogy ez a munka Magyarországon sokkal könnyebb és kényelmesebb lesz, mint otthon.” *(Alacsonyán kvalifikált török férfi, 30 éves)*

„2011-ben jöttem vissza ide Magyarországra. Gondoltam, megpróbálom, Európa jobb, mint egy másik ország és Európában mehetsz tovább más országba. Szóval tudtam, hogy itt minden könnyebb lesz és akkor elintéztem mindent és ide jöttem. Egy kicsit beszélek már magyarul is.” *(Alacsonyán kvalifikált indiai férfi, 62 éves, kapcsolatban)*

Vannak végül, s ezek nem is kivételes esetek, akik barátjuk, partnerük kedvéért jönnek, vagy maradnának és próbálnak megélhetést keresni. Kevésbé kvalifikált munkát találni sem egyszerű számukra. Ha magukhoz képest kevésbé kvalifikált munkát találnak is, igyekeznek valamilyen jól látható utat találni maguknak.

„2014 óta vagyok Magyarországon, hogy együtt legyek a barátommal és hogy itt dolgozzam. A családom nincs egyáltalán itt, mind Törökországban vannak. Ide Magyarországra először egy EVS projekt (Európai Önkéntes Program) kedvéért jöttem és két és fél hónapot töltöttem itt. Azután találkoztam a barátommal. És elhatároztuk, hogy itt fogunk élni. És akkor jöttem. ...Amikor munkát kerestem Magyarországon, mondták, hogy a legkönnyebb egy nagyvállalatnál munkát találni, ahol törökül beszélő munkatársat keresnek. De ez nem nekem való. Egész nap egy íróasztalnál ülni és telefonálgatni... Örülök, hogy megtaláltam a mostani munkámat. Még a magyaroknak is nehéz munkát találni, nemhogy nekem.” *(Alacsonyán kvalifikált török nő, 28 éves, kapcsolatban)*

Vállalkozók

A mintába került vállalkozók jelentős része kínai és vietnami, valamint török, de vannak máshonnan érkezettek is. A vállalkozók összességében képzettek, BA vagy ennél magasabb felsőfokú végzettséggel rendelkeznek. Hasonlóan a kevésbé kvalifikált munkát végzőkhöz, többségük legalább kicsit tud magyarul is. Zömében kis családi vállalkozásokat, boltokat, bisztrókat, kávézókat működtetnek. A különféle szolgáltatást nyújtó kisvállalkozások jelentik számukra a belépés és a megélhetés lehetőségét Magyarországon.

A kínai és a vietnami vállalkozások a kínai közösség központi piacán, vagy elszórt kis üzletekben vannak. A transznacionális kapcsolatokba ágyazott élénk és hálókkel átszótt működésük az európai és az otthoni kapcsolatokon keresztül zajlik, fokozatosan bővül és növekedik. A vállalkozás indításakor nemegyszer a gyermekeket hátrahagyva indítják be az üzletet a szülők, majd a gyermekeket tanulni vagy/és dolgozni elhosszák Európába.

„Több mint 20 éve vagyok Magyarországon, kereskedelembe dolgozom, főleg export-importban. Kereskedőként érkeztem, ezt akkor kezdtem el, amikor Magyarországra érkeztem. Fialat srácként. Otthon fizikusként végeztem, de akkor jöttem el. Olyan területen dolgozom most is, export-import Kína és Magyarország között, ...amiről most nem lehet beszélni állami szinten.” *(Vállalkozó kínai férfi, 54 éves)*

„1998-ban jöttem anyuval, mert apukám... az '95-ben jött egy cég miatt, régebben dolgozott egy ázsiai jellegű bútoros cégben. És akkor családgyesítés – igen, családgyesítés miatt eljöttem anyuval. ...A szüleim munkájában már nem veszek részt... segíték néha. Nekik külön cégük van. ...És közben azt érzem, hogy eléggé nagy a felelősség. Mert vinni kell a céget ugye, mert most úgy mondván, most már mi főnökök vagyunk.” *(Vállalkozó, kínai férfi, 32 éves, egyedülálló)*

Kevésbé kialakult a többi ázsiai országból érkezett vállalkozások mögötti kapcsolatrendszer. A vállalkozás ötletéhez sok esetben korábbi Magyarországi tapasztalatok, helyismeret adnak támogatást, korábbi kapcsolataikat mobilizálva igyekeznek európai hídfőállást kiépíteni, lehetőséget látnak a már ismerős környezetben. Tartózkodásuk átmenetisége vagy tartóssága a vállalkozás sikerességétől függ, a vállalkozás bizonytalansága az életüket is bizonytalanná teszi.

„A Magyarországhoz fűződő korábbi kapcsolat alapján (Magyarországon végzett mérnökként) szerettem az országot, szerettem a kultúráját, mindezeket, és ezért jöttem ide vissza. Elhatároztam, hogy akkor rajta, visszajövök ide, mert az ország kicsi, az emberek kedvesek, a klíma kellemes, és nem is olyan drága. És ugyanakkor akármerre is megyek, szükség van olyan vállalkozásra, amit én tudok. Gondolkodtam, hogy ha van egy sor barátom itt..., elég nagy nemzetközi üzleti hátterem van, az egész családomnak is, nem csak kis lokális üzlet, szóval nagyon nagy cég és nemzetközi üzlet, 15 éves tapasztalatom van ezen a téren, mondtam, hogy lehet, hogy hidat építhetek Magyarország és a közel-keleti országok között. Szóval ezért vagyok itt ismét, már egy éve.” *(Vállalkozó iráni férfi, 40 éves)*

Volt olyan vállalkozó, aki a „keleti nyitás” politikájának reklámkampányába futott bele, amikor Európában lehetséges helyett keresett, ahol vállalkozást indíthat, hogy feladva jó egzisztenciáját, a túlnépesedett ázsiai otthonából Európába, és épp Magyarországra jöjjön, és itt indítsa el a vállalkozását.

„Nézelődtem az európai országok felé, hol van nagyon vonzó pénzügyi befektetési forma, és meglepő módon Magyarország volt a lista élén. Az önök kormánya 100 százalékos külföldi tulajdont ajánlott a helyi vállalkozásnak és 10 százalékos vállalati jövedelemadó.” *(Vállalkozó, Fülöp-szigeteki, 37 éves)*

A migráns vállalkozás motívuma, ahogy a kevésbé kvalifikált munkát vállalóké is, több esetben a magyarországi partnerkapcsolat volt, a szükséges megélhetéshez a vállalkozás kínált lehetőséget. Az ok és a következmény nem mindig egyértelmű. A vállalkozók egy része a partner kedvéért jött Magyarországra, a megélhetésért

indított vállalkozást vagy terjesztette ki otthoni vállalkozását Magyarországra. De az is előfordult, hogy a magyarországi vállalkozási elképzeléssel együtt keresett magyarországi partnert a vállalkozók némelyike.

„Eredetileg nem szándékoztam Magyarországra költözni. Egy sor esemény együttese eredményezte ezt. 2008 májusában az interneten keresztül ismertem meg a mai feleségemet. ...levegőváltásra volt szükségem. Anyagi értelemben nem volt szükségem arra, hogy elhagyjam Törökországot.” *(Vállalkozó, török férfi, 40 éves)*

„A feleségemmel Budapesten ismerkedtem meg. Ő akkor egyetemista volt, a Corvinus Egyetemen tanult nemzetközi tanulmányok szakon. Sok nyelven beszélt. Ez nekem jól jött, mert akkor még nem igazán tudtam magyarul... A családi cégünk már régebben is leginkább magyar és lengyel cégekkel állt kapcsolatban, nekik adtuk el termékeinket. Azt gondoltam, hogy ha ideköltözöm, akkor jobban tudom majd uralni a piacot. Ez a számításom be is vált.” *(Vállalkozó, török férfi, 35 éves, házas)*

Migránsok a magyar gazdaságban: Mit végeznek, hol a helyük?

A Magyarországon dolgozó külföldiek összetétele változatos, láttuk, hogy a vállalkozók és a kvalifikált alkalmazottak többségében diplomások, a kevésbé kvalifikált munkát végzők legalább középfokú végzettségűek. A multinacionális vállalati menedzserek, egyetemi oktatók, kutatók munkapiaci pozíciója biztos. Képzettségüknek megfelelő munkát végeznek, ezért is jöttek Magyarországra. A vállalkozók és a kevésbé kvalifikált alkalmazottak esetében azonban rövid távú, határozott idejű munkák váltakoznak hosszabb, jobb időszakokkal, részben az etnikai gazdaság hátlózataiban. A vállalkozások és a kevésbé képzett munkavállalók összetalálkoznak, etnikai alapon szerveződő kisvállalkozások alakulnak és kapcsolódnak egymáshoz. A kvalifikálatlan munkát végző dolgozók gyakran túlképzettek, képzettségük elismerése nem fontos az elérhető munkahelyeken.

A migránsok sokfélesege ellenére meglepő hasonlóságot mutattak a válaszok, amikor a magyarországi munkavégzés során tapasztaltakról, a kulturális különbségekről, az eltérő munkaszemléletről kérdeztünk. A megkérdezettek a munkában kulturális távolságot (gap) érzékelték, amit nehézségnek, de a külföldi munkavállalás, vállalkozás előnyének is tekintettek, ahol helyet, lehetőséget láttak a maguk számára. Sok más mellett a vállalkozóképességben és az innovációs készségben érzékelték eltérést a legkülönbözőbb szinteken. A nagyobb és a kisebb vállalkozá-

soknál, különböző munkahelyeken is megfogalmazódtak a vállalkozási kultúrában érezhető eltérések.

„Az a fájdalmas megfigyelésem volt itt, hogy a magyarok nem nagyon jó vállalkozók. Ez általános megfigyelés, mert sok magyar vállalattal vagyok kapcsolatban. Nem látok erőteljes növekedést egyetlen magyar szervezetben sem, hacsak nem külföldiek irányítják... Itt van az én vállalatom... Látom, hogy a karrierkilátások nagyon korlátozottak. Valahogy ez a kulturális dolgok miatt van. Az emberek nem látják annak a fontosságát, hogy neveljenek, összehozzanak embereket a globális üzleti életben. Magyarországnak még nagyon hosszú utat kell megtennie ebben. Ezért úgy gondolom, hosszú távon még mindig kétségeim maradnak afelől, hogy Magyarországon jó kilátásai vannak-e egy vállalatnak – hacsak valami jelentős átszervezés nem történik.” (*Magasan kvalifikált indiai menedzser, férfi, 32 éves, egyedülálló*)

„Eleinte fenntartásaim voltak a magyarokkal... leginkább azzal, hogy megbízható, szorgalmas embereket találjak, olyanokat, akik hajlandók hosszú távon mellettem maradni. Miután innen szabadon el lehet menni az EU más tagállamaiba, nagyon nehéz megtartani a minőségi munkaerőt. A mi szakmánkban az a jó, ha legalább öt-tíz évet együtt lehet dolgozni valakivel, aki így megismeri az üzletmenetet, akire rá lehet bízni a raktárkészletet. A kezdeti nehézségek ellenére ma már mindez megoldódott.” (*Vállalkozó, török férfi, 35 éves, házaspár*)

„Igen, azért vettem fel, mert török vagyok... mert fontos a nyelv... a Törökországból Európába történő utazásokkal foglalkozunk, ezért általában török fogyasztóink vannak... Örülök, hogy sikerült ilyen munkát találnom. ...Hárman vagyunk törökök, és ez valóban jó. Kicsi és mindent kézben tudunk tartani, hasonló a munkastílus abban az értelemben, hogy itt a török mentalitás érvényesül. Ezért nem nehéz a munkamódszert elfogadni.” (*Alacsonyán kvalifikált török nő, 28 éves, kapcsolatban*)

Az ázsiai munkakörnyezet és munkarend nagyon eltérőnek bizonyult az európaiától és a magyarországitól. Különösen a munkaintenzitásban és a munkarendben tért el az interjúalanyok által megtapasztalt magyar gyakorlattól. Az ázsiai üzletek, mindenekelőtt a kínaiak és a vietnamiak Magyarországon is követik az ázsiai szokást és munkarendet, ami a hazaival párhuzamosan működik, és a magyar munkajog érintetlenül hagyja. A kis üzletek tulajdonosai úgy és olyan hosszan dolgozhatnak, ahogy akarnak. Úgy tűnik, a kínai negyed és a városszerte található ázsiai üzletek szabályait a küldő ország munkakultúrája és szokásai határozzák meg. A kisvállalkozások jogi szabályozottságát, rendezettségét említésre méltónak találták ugyanak-

kor az interjúalanyok a kicsi és nagyon korrump, szabályozatlan ázsiai kisvállalkozásokban tapasztalt gyakorlathoz képest.

„Az ázsiai emberek igazán keményen dolgoznak, és egyáltalán nem törődünk azzal, hogy nincs szabadidőnk, vagy nem marad idő pihenésre, szóval mi dolgozunk, ahogy csak tudunk. El akarjuk érni a célunkat, és azt hiszem, hogy ez valójában a főnök vagy a munkaadó számára jelent előnyt...” (*Magasan kvalifikált tajvani nő, 27 éves, kapcsolatban*)

„Igen, vasárnap is dolgozom. Hétfőtől vasárnapig. A hétvégén korábban megyek el, este 6-kor. Péntekenként lehet, hogy 6-kor vagy 8-kor. Csak ketten dolgozunk itt, én és a feleségem.” (*Vállalkozó kínai férfi, 31 éves, házas*)

„Igen, itt egyenlőség van, demokrácia. Nincsen a szociális helyzetben osztálykülönbség. Nem törődnek azzal, hogy te takarítónő vagy jogász vagy-e. Ami fontos, hogy pénzt akarsz keresni, a te pénzedet akarod megkeresni. Vietnámban nem így gondolkoznak. Itt annyival civilizáltabbak... Nem foglalkoznak azzal, ki vagy, koldus vagy elnök, ha bemész az üzletbe, és vásárolsz, akkor sorba kell állnod.” (*Alacsonyán kvalifikált vietnami nő, 23 éves, egyedülálló*)

Az ázsiai munkarend azonban nem minden külföldi munkalehetőségét határozza meg. Akik nem kínai vagy vietnami üzletekben dolgoznak, inkább alkalmazkodnak a magyarországi munkarendhez és normákhoz, inkább élvezik az európai ország munkapiacának szokásait, szabályait és előnyeit.

„A 14-15 órás napi munkaidőhöz képest, ahogy Isztambulban dolgoznom kellett, beleszámítva a napi közlekedést is, a napi 8 óra nyugodt dolog itt. Mindenki ezt választaná az én helyemben.” (*Alacsonyán kvalifikált török férfi, 30 éves, egyedülálló*)

Vannak olyan vállalkozók, akik nem követik a gazdasági racionalitás szerint várt magatartást, nem használják ki a fogadó ország kedvező gazdasági lehetőségeit. A gazdasági haszonszerzéssel szemben a kényelmes életet és a nyugalmat részesítik előnyben. Belefáradtak a gyors ázsiai világ mindennapjainak permanens és kizsákmányoló gazdasági versenykényszerébe. A nyugodt élet reményében még azt se bánják, ha veszteséges a vállalkozásuk.

„Nagyon boldog vagyok Magyarországon. Még ha nem is volt minden sikeres. Megpróbáltam kereskedni. Elhoztam a megtakarított vagyonomat. Ha azt kérdezi, boldog vagyok-e, igen. Ha azt kérdezi, vagyok-e olyan sikeres, mint Törökországban voltam, egyértelműen azt kell válaszoljam, hogy nem. Meglehet, azért van ez így, mert túl későn jöttem.” (*Vállalkozó, török férfi, 52 éves, elvált*)

„Szemét sok pénzt kerestem otthon, a Fülöp-szigeteken, de soha nem találtam rá módot, soha nem volt szabadidőm, hogy elköltsem mindezt a családomra. Most tizedannyit keresek, és még soha nem voltam ennyire boldog. Mert minden percemet a családommal tudom tölteni...” (*Vállalkozó Fülöp-szigeteki férfi, 37 éves, házas*)

A migráció gazdasági előnyeit és kockázatait vizsgáló szakirodalomban kulcskérdés, hogy miért kedvező vagy hátrányos a külföldiek jelenléte egy ország munkapiacán, hasznot jelent vagy munkahelyeket vesz el. Kutatások első látásra meglepő és egybecsengő eredménye, hogy a migránsok rendszerint nem veszélyeztetik a hazai munkavállalók bérét, munkahelyeit. (*Boeri–Brücker, 2000, Borjas, 1994, Winter–Ebmer–Zweimüller, 1996*) A hatások magyarázata, hogy a hazai és a migráns munkaerő szerkezete eltérő. A migránsok a befogadó ország munkapiacán helyettesíthetik a hazai munkavállalókat, ha nagyon hasonló a migránsok és a hazai munkaerő összetétele, de ha szerkezetük eltérő, akkor inkább kiegészítő hatás érvényesül, és új munkahelyek jönnek létre, a bérek pedig növekszenek (*Altonji–Card, 1991, Borjas, 1995, Chiswick, 1999*). A kutatások inkább a kiegészítő hatásokat igazolják, amit magyaráz, hogy a bevándorlók tudása, iskolázottsága, nyelvtudása, munkapiaci elvárásai és korábbi tapasztalatai is inkább eltérőek a hazaiakétól. A migránsok gyakran a korábban érkezett migránsok béreit és munkahelyeit veszélyeztethetik, míg a befogadó ország munkapiacán kiegészítő szerepet töltenek be. *Baas* és szerzőtársai [2010] az EU bővítése után a migrációnak ezt a munkapiaci hatását találta a legerősebbnek.

A magyarországi migráció arányaiban nagyon szerény, különösen kicsi az Európán kívüli országokból származó bevándorlás. A migránsok kicsi aránya, alacsony beáramlása nem teszi lehetővé, hogy ezt a hatást modellekkel számszerűsítsük, a statisztika is szerény lehetőséget kínál. *Hárs* [2010, 2013] vizsgálta az egyes migráns csoportok munkapiaci teljesítését, összehasonlítva más csoportokkal az ázsiaiak különösen kedvező mutatóit. Annak mérésére azonban az adatok alacsonyak, hogy a hazai foglalkoztatás számára előnyös munkahelyteremtés folyamatát számszerűsíthessük. Az interjúk alapján azonban olyan kép rajzolódik ki, amely alapján a hazaitól sok szempontból eltérő munkavállalókat, vállalkozókat feltételezhetünk a magyar munkapiacon, a működő vállalkozásokban. Azt várhatjuk a kvalitatív elemzés alapján, hogy a hazaitól nagyon eltérő, komplementer munkaerő-kínálatot jelent a Magyarországon jelenlévő gazdaságilag aktív migráns népesség. A bemutatott tényezők azt valószínűsítik, hogy nagyobb létszám esetén az eredmények ebbe az irányba mutalnának.

A migránsok befogadása: Maradnak-e Magyarországon?

A várható, feltételezhető előnyök valószínűsítése ellenére a magyar migrációs politika filozófiája és gyakorlata defenzív, ahogy ezt az első részben már bemutatuk. Egyértelműnek látszik a kapcsolat a migráció nagysága és a migrációs politika gyakorlati megvalósulása között. A kevéssé bevándorlóbarát üzenet a migránsok mindennapi tapasztalata volt, amikor az intézményekkel kerültek kapcsolatba. A bürokratikus eljárás, a szükséges engedélyek megszerzése, ami a magyarországi tartózkodáshoz és gazdasági tevékenységhez szükséges, az intézményekben tapasztalt közömbösség, a segítség és a támogatás hiánya az interjúk tanúsága szerint meghatározza a migránsok mindennapjait. A bürokratikus eljárások lassúsága és a szükséges formalitások mértéke próbára teszi az érintettek türelmét és toleranciáját, értetlenséggel fogadják, és lassan feladják korábbi komolyabb magyarországi terveiket vagy rövid távú, időszakos tartózkodásban gondolkodva más ország után néznek.

A munkavállalási, majd a tartózkodási engedély megszerzése minden gazdasági tevékenységet végző számára kikerülhetetlen. Nagyobb szervezet esetében a meghívó vállalat, szervezet intézi a bürokratikus processzust, máskor az ügyintézt a migránsok ügyvédekre bízzák, ami költséges, de ily módon elkerülhetik az eljárások során tapasztalt időigényes és megterhelő ügyintézt. Ez a gyakorlat a magasan kvalifikált szakemberek vagy a helyi viszonyokat jobban ismerő kínai és vietnami migránsok esetében.

„Nem volt probléma, volt egy szerződötett képviselő akkor, minden papíromat kitöltötte, nagyon jó rendezett háttérrel volt és a cég mögöttem állt a szerződéssel, a bérigazolással, nem volt kérdés, hogy megkapom (az igazolást) vagy hogy ez elhúzódik.” (*Magasan kvalifikált indiai férfi, 32 éves, egyedülálló*)

„Alkalmaztam egy ügyvédet, és ő intézte nekem a hivatalos ügyeket, de azt hiszem, egyszerű volt. Időigényes volt, de nem volt nehéz feladat. Minden papírmunkát elintézt, de nem tartott nagyon sokáig.” (*Vállalkozó, indiai férfi, 33 éves, házas*)

„A vízumintézés egy kicsit bonyolult volt, de nem különösebben. Ugyanis itt ügyvéd intézte a dolgokat. Majd amikor én Kínában megkaptam a szükséges papírokat, akkor benyújtottam a vízumkérelmet és kész. A rokonaim meghívólevelet küldtek, így jöttem ide.” (*Alacsonyan kvalifikált kínai férfi, 32 éves, egyedülálló*)

Segítség hiányában komoly és megterhelő feladatot jelent a hivatalos eljárás, nem nagyon van különbség a magasan vagy alacsonyan kvalifikált munkavállalók

esetében tapasztalt eljárásban, és talán még fáradtságosabb a feladat a vállalkozók számára. A megkérdezettek részletesen beszámolnak a kellemetlen részletekről és jól értik a hivatalos politika üzenetét: nem egyszerű feladat a magyarországi munkavállalás, vállalkozás. A kellemetlenségeken túl sok külföldi számára a barátságtalan hivatalos és bürokratikus ügyintézés egyben az első – és meghatározó – magyarországi tapasztalat.

„Igazán szörnyű volt; a gond az volt, hogy nem tudsz információt szerezni a honlapról, minden információ magyarul van fenn a honlapon... Aztán adtak nekem valamilyen papírt, de az rossz volt, nem nézték meg, mit adnak, ...annyira szörnyű volt, mert senki sem tudott teljes információt adni, mire van valóban szükségem. Oké, ez talán az én hibám is volt, hogy nem beszélek magyarul. Mert itt élek, hát akkor beszélnem kell magyarul. De ha máshonnan nézem, Magyarországnak szüksége van olyan emberekre, amilyen én is vagyok, aki sok nyelven beszél, adót fizet, és ezért az országért dolgozik. Tehát ha szívesen látanak, akkor támogatniuk is kell... Megkaptam az állásajánlatot, így most csak várok, hogy minden elintéződjön (munkavállalási engedély), és akkor folytathatom a vízumért...” (*Magasan kvalifikált kazah férfi, 30 éves, egyedülálló*)

„A (munkavállalási) engedélyezés igazán nagyon lassú volt. Naponta kellett hívogatnom őket, és még csak azt sem tudták, hogy miről beszélek, és naponta újra és újra el kellett mondanom, mit akarok, amire azt mondták, hogy rendben van. De ez igazán nincsen rendben. Több mint három hónapig tartott, míg megkaptam a munkavállalási engedélyt... egy hat hónapos szerződésre!” (*Magasan kvalifikált koreai nő, 24 éves, egyedülálló*)

„Kínában túl sok ember van és a kínai életforma gyors. De a magyarok életstílusa lassú még Európában is. Normálisan fél napot kell eltöltenem a bankban, a bevándorlási hivatalban vagy a kormányzati ügyfélfogadáskor. Kínában, ha nincs sok ember, mondjuk, 10 percet töltök a bankban.” (*Vállalkozó, kínai férfi, 31 éves, házas*)

Az eljárások nehézsége mellett gondot jelent a külföldiek számára az engedélyezés bizonytalansága, a rövid időre szóló engedélyeket ismétlődően meg kell hosszabbítani,¹¹ és az ilyenkor ismétlődő bürokratikus eljárás a külföldiek tartózkodását folyamatosan bizonytalanná teszi.

„Nem volt egyszerű folyamat, mert először munkát kell találnod, és azután kell munkavállalási engedélyt kapnod, és ha megadják az engedélyt, akkor kér-

¹¹ Emlékeztetünk arra, hogy a vizsgálat a nem tartósan letelepedett külföldiekre vonatkozott, ezért az engedélyezési eljárás is erre a csoportra vonatkozó tapasztalatokat mutat.

heted a tartózkodási engedélyt. ...a barátom (aki magyar) segített nekem a magyar nyelvben. És kérdeztem másokat is... Szükséged van mások tapasztalatára, akik már előtted egyszer végigcsinálták... Amikor találtál munkát, a munkavállalási engedély egy hónap volt. Ez elég jó, igazán. De azután a tartózkodási engedély két és fél hónapig tartott. És akkor csak várnod kell... A tartózkodási engedélyem március közepén lejár... akkor adnak nekem még egy évet, gondolom. Szóval minden évben ugyanez a processzus. És az eljárás komolyan nagyon igénybe vesz. Mert idővel elveszted a türelmedet. És minden annyira megnehezíti itt az életedet és az mindenre rányomja a hangulatát... Igazán az a tervem, hogy hosszabb ideig itt éljek, de egyre inkább befolyásol ez a dolog.” (*Alacsony kvalifikált török nő, 28 éves, kapcsolatban*)

A hivatalos kormányzati „keleti nyitás stratégia” verbális támogatása és az üzletemberek vonzásának a célja ellenére a hivatalos bürokratikus eljárás nem egyszerű és nem esik egybe a kezdeményezéssel. Nagyon nehéz vállalkozást indítani egy Európán kívüli külföldinek Magyarországon. Ez korlátozza a virágzó üzleti hálózatok formálódását. A megkérdezett vállalkozók innovatív kezdeményezéseiket szándékoztak megvalósítani, erőfeszítéseik azonban akadályokba ütköztek, és vállalkozásaikat, vagy annak legalább egy részét fokozatosan elvitték máshová. Egybecsengő tapasztalat, hogy a környezet nem ösztönzi a külföldieket hosszabb tartózkodásra. Aki marad, nem pusztán üzleti megfontolásból dönt így. Családi kötelek, erős hálózat támogatja a Magyarországon maradás döntését.

„Az egyetlen probléma, amivel Magyarországon szembetalálkoztam, a kormányzattal szemben adódott, ami egy kicsit ironikus, figyelembe véve a tényt, hogy a kormányzat nagyon agresszíven reklámozta a Fülöp-szigeteken is a vállalkozókat támogató politikáját, tudja, a pénzügyi beruházási ösztönzési programot. Azt gondolnám, hogy akkor egy kicsit támogatóbbnak kellene lennie, de nem volt. ...Amikor megkaptuk a vízumot, és iderepültünk, az üzlethez kellett egy sor engedély. És akkor például szükség van egy bizonyos engedélyre, rendszerben, szükséges az A igazolás, megszerzem, és akkor jön a kérés, hogy szükséges a B igazolás, és ha az megvan, akkor jön a következő, hogy hozza a C igazolást. Ahelyett, hogy egyszerre ideadnák, és mindez egy-egy nap. Ami rendkívül frusztráló. És akkor végül minden engedélyt megszereztünk és akkor... Hét hónap után az egyetlen dolog, ami még hiányzik, az engedély ahhoz, hogy felszolgálhassunk ételt... Már hónapokkal ezelőtt megkértük az engedélyt, még nem kaptuk meg. Sehova nem lehet jutni... Végül már azt mondtam magamnak:

felejtsd el, hagyj abba az egészséget.” *(Vállalkozó, Fülöp-szigeteki férfi, 37 éves, házas)*

„Tudom, van egy csomó illegális ember, migráns, vagy olyanok, akik hazudnak. De vannak igazán jó szándékú, rendes emberek, akik ide akarnak jönni, pénzt akarnak befektetni, élni akarnak és mégis ezeknek az embereknek a dolgát nagyon megnehezítik. Azt vártam, hogy 2-3-4 hónapon belül létrehozhatom és elindíthatom a vállalkozásomat és igazolhatom a magyarok számára, hogy én valóban vállalkozást akarok indítani itt és valóban üzletet szeretnék csinálni. ... Sajnos, amikor idejöttem és belekezdtem, láttam, hogy a bürokrácia itt nagyon bonyolult és nehéz. Már majdnem egy év eltelt, és a vállalkozásomat épp csak létre tudtam hozni, de még nem működik! És még nem kaptam a családom számára vízumot, külön élek tőlük már majdnem egy éve... Rendben, megegyeztünk mindketten, hogy várunk, amíg mindent el nem indítok, ez időbe telik, de mindent legálisan csinálunk, a megfelelő korrekt módon. ...Lassan eljutok arra a pontra, hogy végül egy napon nagyon feldühödöm, ha a dolgok továbbra is így mennek, és hagyom a már meglévő beruházást, és egyszerűen továbbmegyek *egy másik országba, ahol van lehetőségem.*” *(Vállalkozó iráni férfi, 40 éves, házas)*

Összegzés: Célország vagy tranzitország-e Magyarország?

Az empirikus vizsgálat során megkérdezett ázsiai migránsok tapasztalatai vizsgálják a migrációs politika szándékait. A legerősebben ezt a bevándorlást ösztönző és támogató attitűd hiányában és az ennek megfelelő hivatalos és bonyolult ügyintézési eljárás során érzékelhettük. A bevándorlás támogatásának a hiánya meglepően állandónak bizonyult az elmúlt két és fél évtizedben, és korlátozta a gazdasági migráció nagyságát, akadályozta életképességét.

Az akadályozó tényezők ellenére kis létszámú, de folyamatosan bővülő Európán kívüli, mindenekelőtt élénk transznacionális kínai és ezzel együtt fejlődő vietnami közösség épült ki. Újabb migráns közösségek lassan alakulnak; a megtelepedni szándékozók is gyakran elbizonytalanodnak. A szigorú és elhúzódo eljárás szűrőként működik és megőrzi Magyarországot a migráció célországa helyett a bevándorlók tranzitországaként, akik rövid tartózkodás után akár Európa más országai felé, akár más irányban továbbmennek.¹²

¹² A tanulmányban csak a gazdasági migránsokkal foglalkoztunk, ennek hatásait emeltük ki, más fontos kérdéseket, így az illegális migráció és a menekültkérdés tranzitjellegét nem tárgyaljuk.

A magyar migráció kialakult karakterét magyarázza a migrációval kapcsolatos anyaország-konceptió és a bevándorlás forrásának tekintett határon túli migráció preferálása, miközben a migráció forrásának tekintett határon túli régiókból a bevándorlás folyamatosan csökken, a forrása kimerül. A migrációs stratégia az Európán kívüli bevándorlás gazdasági és társadalmi hatásainak fontosságát a preferált kérdéseken kívül kezeli. A következmény az elmaradó gazdasági hatásokban, lassú növekedésben, kedvezőtlen munkaerő-piaci mutatókban és előregedő és fogyó népességszámban mérhető.

Hivatkozások

- Altonji, J. G. – Card, D. [1991]: The effects of immigration on the labor market outcomes of less-skilled. In: *Abowd, J. – Freeman, R.* (szerk.): *Immigration, trade, and the labor market.* University of Chicago Press, Chicago, 201–234. o.
- Baas, T. – Brücker, H. – Hauptmann, A. [2010]: Labour mobility in the enlarged EU: Who wins, who loses? In: *Kahanec, M. – Zimmermann, K. F.* (szerk.): *EU labor markets after post-enlargement migration.* Springer-Verlag, Berlin–Heidelberg, 47–70. o
- Boeri, T. – Brücker, H. [2000]: The impact of eastern enlargement on employment and labour markets in the EU member states. Final report. DIW, CEPR, FIEF, IAS IGIER, Berlin–Milano.
- Borjas, G. J. [1994]: The economics of immigration. *Journal of Economic Literature*, Vol. 32., No. 4., 1667–1717. o.
- Borjas, G. J. [1995]: The economic benefits from immigration. *Journal of Economic Perspectives*, Vol. 9., No. 2., 3–22. o.
- Brubaker, R [1998]: Migrations of Ethnic Unmixing in the “New Europe”. *International Migration Review*, Vol. 32., No. 4 (Winter), 1047–1065. o.
- Chiswick, B. [1999]: Are immigrants favorably self-selected? *The American Economic Review*, Vol. 89., No. 2., 181–185. o.
- Hárs Á. [2010]: Migráció harmadik országokból a statisztikai adatok tükrében (Third country immigration acceding to statistical data). In: *Örkény–Székelyi* (szerk.): *Az idegen Magyarország.* ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 15–48. o.
- Hárs Á. [2013]: Harmadik országbeli migránsok munkaerő-piaci helyzete. In: *Kováts A.* (szerk.): *Bevándorlás és integráció.* MTA TK, Kisebbségkutató Intézet, Budapest, 42–69. o.
- Hárs Á. – Tóth J. (szerk.) [2010]: *Változó migráció – változó környezet.* MTA KI. Budapest.
- Juhász, J. [2008]: *Migrants and Informal Work in Hungary.* International Labour Office, Geneva.
- Juhász J. – Makara P. – Makara E. [2011]: *A munkaerő-piaci integráció kihívásai Magyarországon. A harmadik országbeli munkavállalók beilleszkedésének esélyei és korlátai.* Panta Rhei Társadalomkutató Bt., Budapest. Letölthető: http://www.migrinfo.hu/user_files/110706tuvdoe733264.pdf
- Nyíri, P. [1995]: From Settlement to Community (Five years of Chinese in Hungary). In: *Fullerton, M. – Sik, E. – Tóth, J.* (eds.) *Refugees and Migrants: Hungary at a Crossroads.* MTA PTI, Budapest, 191–235. o.
- Nyíri, P. [1997]: Organisation and Integration in a New Overseas Chinese Community – Hungary, 1989–1997. In: *Fullerton, M. – Sik, E. – Tóth, J.* (eds.): *From Improvisation toward Awareness? Contemporary Migration Politics in Hungary.* Hungarian Academy of Sciences, Budapest.

- Nyíri P. [2010]: Kínai migránsok Magyarországon: mai tudásunk és aktuális kérdések (Chinese migrants in Hungary. Our present knowledge and current questions). In: *Hárs Á. – Tóth J. (eds.)* [2010], 147–172. o.
- OECD [2015]: International Migration Outlook 2015. OECD Publishing, Paris. Letölthető: http://dx.doi.org/10.1787/migr_outlook-2015-en
- Örkény A. [2011]: A harmadik országbeli állampolgárok honosítással kapcsolatos vélekedései, és ezek összefüggése a migráció különféle aspektusaival. In: *Kovács A. (ed.)* [2011]: Magyarra való. Bevándorlók honosítási és integrációs stratégiái. MTA Etnikai-nemzeti Kisebbségkutató Intézete, Budapest, 127–180. o.
- Tóth J. [2000]: Az elmúlt évtized diaszpórapolitikája. In: *Diskurzusok a vándorlásról. Szerk.: Sik Endre és Tóth Judit.* MTA PTI, Budapest, 218–251. o.
- Tóth J. [2010]: Lehet-e normatív a migrációs politika. In: *Hárs Á. – Tóth J. (szerk): Változó migráció – változó környezet.* MTA KI, 193–220. o.
- Tóth, J. – Sik, E. [2014]: Hungary. In: *Triandafyllidou, A. – Gropas, R. [2014]: European Immigration. A Sourcebook.* Ashgate, 173–184. o.
- Várhalmi Z. [2010]: A budapesti kínai és vietnami gazdasági klaszterek néhány jellegzetessége. In: *Hárs Á. – Tóth J. (szerk) [2010]*, 173–190. o.
- Winter-Ebmer, R. – Zweimüller, J. [1996]: Die Auswirkungen der Ausländerbeschäftigung auf den österreichischen Arbeitsmarkt 1988 bis 1991. In: *Holzmann, R. – Neck, R. (szerk.): Ostöffnung, Wirtschaftliche Folgen für Österreich.* Manz–Wien, 55–104. o

A megkérdezett migránsok mintája a migráció célja szerint

Migráció célja	Férfi	Nő	Együtt	Részarány (%)	Átlagos életkor
			(fő)		(év)
<i>Bevándorló Magyarországra</i>					
Vállalkozó	12	2	14	19	36,2
Magasan kvalifikált munkavállaló	8	8	16	22	35,3
Alacsonyan kvalifikált munkavállaló	5	5	10	14	34,6
Diák	7	9	16	22	25,4
Családegyesítés okán migráns	–	5	5	7	40,4
Irregularis migráns	5	–	5	7	37,6
Humanitárius migráns	8	–	8	11	28,4
Összes bevándorló külföldi	45	29	74	100	
<i>Visszatérő Magyarországra</i>					
Vállalkozó	2		2	33	40,5
Magasan kvalifikált munkavállaló	1	1	2	33	34
Diák	1	1	2	33	27,5
Összes visszatérő magyar	4	2	6	100	
Mindösszesen					

A megkérdezett migránsok mintája a migránsok származása szerint

Kibocsátó ország	Vállalkozó	Magasan kvalifikált munkavállaló	Alacsonyán kvalifikált munkavállaló	Diák	Családegyesítés okán migráns	Irreguláris migráns	Humanitárius migráns	Összesen
	fő							
Kína	3	5	4	4	1	2		19
Vietnam	2		3	6		1		12
India	1	4	1		1	1		8
Japán		2		2	1			5
Korea		1						1
Tajvan		1						1
Fülöp-szigetek	1				1			2
Malajzia				1				1
Indonézia				1				1
Srí Lanka	1							1
Üzbegisztán	1							1
Kazahsztán		1						1
Törökország	3		2	1				6
Izrael	1	2						3
Irak						1		1
Irán	1						1	2
Afganisztán							5	5
Pakisztán				1	1		2	4
Magyarország (visszatérő)	2	2		2				6
Mindösszesen	16	18	10	18	5	5	8	80

A félig strukturált interjúk feldolgozásának dimenziói

<O Demográfiai és általános adatok	<Migráns kibocsátó országa
	<Célcsoport
	<Nem
	<Születési év
	<Családi állapot
	<Gyermekek száma, kora
	<Jelenlegi lakásfeltételek
	<Anyanyelv/ek + további nyelvismeret
	<Magyar nyelvtudás
	<Legmagasabb iskolai végzettség
	<Munkaerő-piaci státusz
	<Tartózkodási engedés fajtája
	<Útlevel országa
	<Korábbi magyarországi tartózkodás
< Mióta él jelenleg Magyarországon	
<A Migrációs folyamat	<A1 Migrációs háttér
	<A2 Migráció oka(i)
	<A3 Visszatérő migráció oka(i)
	<A4 Miért választotta Magyarországot jelenlegi tartózkodási helyéül
	<A5 Jövőbeni migrációs tervek
	<A6 Migráció hatása a személyes életére
<B Politikai-jogi szempontok	<B1 Jogok és kötelezettségek
	<B2 Politikai részvétel Magyarországon
	<B3 Transznacionális politikai részvétel
	<B4 Burokrácia, formális eljárás, hivatalos ügyintézés

Célország vagy tranzitország? Az ázsiai országokból érkező migránsok...

<C Társadalmi-gazdasági szempontok	<C1 Foglalkozási helyzet, státus
	<C2 Szakképzettség elismerése
	<C3 Szakmai mobilitás
	<C4 Gazdasági hatás
	<C5 Transznacionális gazdasági tevékenység
<D Társadalmi-kulturális szempontok	<D1 Hatás a világszemléletére
	<D2 Hatás a szociális kapcsolataira
	<D3 Társadalmi mobilitás
	<D4 Társadalombiztosítási helyzet
	<D5 Integráció/visszaintegráció
	<D6 Transznacionális társadalmi-kulturális tevékenységek
